

Tekstsvaer fra undersøkelsen

«Vanskelig betyr ikke at man skal la være.»

655 tekstsvaer – et forsøk på oppsummering

(av Reidun Kjelling Nybø)

- Et flertall av de som kommenterer undersøkelsen ønsker en endring i retning større åpenhet. Et mindretall ønsker status quo.
- Det er stor usikkerhet rundt hvordan selvmord bør omtales.
- Mange oppfatter dagens punkt som utdatert og lite treffsikkert – bruker ord som «ullent», «uklart», «vagt», «utydelig» og «vanskelig å forholde seg til».
- Mange sier at de savner tydeligere retningslinjer rundt selvmordsomtale. Flere nevner NR sin veileder som en støtte, men enda flere etterlyser veiledning og kjenner åpenbart ikke til eksisterende veileder.
- Flere påpeker at det er hensynet til de pårørende som må vektlegges tyngst når man avgjør hva som skal publiseres.
- Mange påpeker at vi ikke er i stand til å vurdere smitteeffekt og flere etterlyser forskning og dokumentasjon på dette feltet.
- Noen få vil at vi skal kvitte oss med 4.9 helt.

Sitater:

GENERELT

«Vp er nok utdatert på dette punktet.»

«Selvmord er et samfunnsproblem, og tematikken bør egentlig regnes under allmenne informasjonsbehov.»

«...Dessuten tenker for få journalister på at selvmord ofte er et symptom på enorm systemsvikt som det er vårt fordømte jobb å vise, avsløre og ansvarliggjøre....»

«Punktet kan leses som en oppfordring til å unngå å skrive om det, at den kan skremme vekk redaktører og journalister til å skrive om det som faktisk er et viktig tema å belyse.»

«Punktet har overlevet seg selv og bør fjernes helt.»

«For redaktørene blir det fort en sovepute for å unngå å omtale et samfunnsproblem.»

«Punktet fungerer kun avskrekkende. Det ivaretar ikke at det innimellom kan være av offentlig interesse/av avgjørende viktighet å opplyse om selvmord. Og det gjenspeiler heller ikke at samfunnet diskuterer selvmord mer åpent enn før.»

«Omtale av selvmord er like lite en privatsak som konemishandling og overgrep mot barn. Fortsatt henger religiøse vrangforestillinger igjen som en tåke over dette store samfunnsproblemet.»

«Det jeg savner er mer klare retningslinjer i hvordan omtale selvmord. I dag erfarer jeg at vi omtaler selvmord kun i portrett-intervju, rundt Verdens dag for psykisk helse eller ved hendelser som leteaksjoner. Her er det heller ikke klare retningslinjer for hvordan dette skal håndteres, og min yrkesmessige erfaring er da at det starter med en leteaksjon, som vi etter hvert fjerner fra front eller ikke omtaler i det hele tatt i frykt for å trå feil i forhold til Vær-Varsom-plakaten, etterlatte eller være med å «trigge» til flere selvmord. Selvmord er et kjent helseproblem, og berører svært mange i befolkningen hvert år, men dette kommer svært sjeldent frem i media. Selv måtte jeg avpublisere to leteaksjoner vinteren 2021 som endte som helseoppdrag i forbindelse med selvmord, fordi jeg var usikker på retningslinjer her.»

«Medias holdning og praksis bidrar sterkt til at selvmord dessverre behandles som et tabu-tema i samfunnet. Punktet bør moderniseres, ikke for at det skal bli enklere med uønsket/uetisk omtale av selvmord, men for å kunne behandle det som en folkesykdom.»

«La 4.9 stå! Dette er for komplisert til at en plakat kan avgjøre omtale eller ei. Her trengs løpende etiske vurderinger.»

«For en ung journalist oppleves punktet som en enkel utvei for å slippe å snakke om noe som åpenbart er vanskelig.»

«Jeg synes formuleringene i VVP balanserer de ulike dilemmaene på en fin måte, og at norsk presse generelt har blitt bedre til å omtale selvmord på en balansert måte. Jeg ser ikke behov for å endre formuleringene.»

«Jeg opplever at det nesten ikke er lov å omtale selvmord. Jeg tror at det for mange etterlatte hadde vært lettere om en leste mer om det. Det er lett p føle seg alene og ikke forstår. Hilsen ei som har opplevd selvmord i egen familie.»

«Hva menes med «andre forhold»? «Unngå beskrivelse av metode eller andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmordshandlinger» bidrar til at journalister/redaktører unngår å omtale selvmord.». Jeg vil vite hva disse andre forholdene er.»

«Har opplevd at punktet tas ut av sammenheng og benyttes av interesseorganisasjoner og media for å stoppe/hindre satire.»

«Detaljerte oppskrifter bør jo ikkje publiserast, men mange forhold kring sjølv-mord treng å koma fram i lyset, særleg dette med skjulte «mørke» kontoar på sosiale medier, livestreaming og den slags. At det får pågå i stillhet er langt farlegare enn å skrive om det. Då kan pårørande oppdage og forhindre/hjelpe. Når det gjeld midtdelen om allmenne informasjonshensyn, så er den heilt skivebom. Det er eit skrikande behov for at me dreg temaet fram og drøftar og reflekterer det frå alle kantar for å finne røtene til desse sjuke vala.»

«At journalister skal unngå beskrivelse av metode er jeg enig i. Dette mener jeg er unødvendig og kan bidra til at noen blir påvirket til å gjøre det samme. Kanskje kommer den personen uansett til å ta sitt eget liv, men vi skal ikke bidra til «tips» om hvordan. Jeg er enig i ordlyden «Vær varsom ved omtale av selvmord og selvmordsforsøk». Dette av respekt til pårørende, men også for å unngå å trigge noen som er på vippepunktet. «Unngå omtale som ikke er nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonsbehov». Denne er noe vag. Jeg synes også vi gjør oss litt for forsiktige her. For hva er «nødvendig»? Jeg mener vi må snakke mer om det, og at det er nødvendig - så lenge vi snakker om det i form av at det finnes en utvei. Som feks XL-saken jeg skrev for NRK - om Marius i Valdres som sier vi må snakke mer om selvmord. Problemet i bygda der er jo at de ikke snakker om dette. Etter omtalen snakker de mer om temaet, og mange har takket oss for at vi skrev denne saken. Det viser at slik omtale er viktig og sårt trengt. Men når det kommer til breaking så mener jeg vi bør unngå å omtale selvmord, da det etter min mening ikke har annen verdi enn klikk. Hvilken verdi har det for leseren at det dødsfallet på E6 var et selvmord, med mindre saken er laget for å skape åpenhet og håp?»

«I mange år har jeg vært fortvilet over norsk presses unnlatelse, og har påtalt dette. Copycat-undersøkelsene til grunn for restriktiv omtale har feilaktig (på flere måter) blitt lagt til grunn for å omtale selvmord. Det ble noe bedre da man ble enige om å omtale selvmord «fenomenologisk», men likevel er standarden vår helt håpløs. I møte med etterlatte opplever de at pressens taushet er en ytterligere byrde. Dette har vært åpenbart lenge, og redaktørforeningen særlig har hindret en intellektuell tilnærming til problematikken.»

«Viktig å holde metode unna. Jeg opplever at:

- Vi har gjennomtenkt håndtering av temaet og omtaler det både som et samfunnsproblem og på individnivå.
- Vi har etikken påskrudd og fingeren klar på bryteren til varsellampene.
- Vi har god kommunikasjon med pårørende.
- Vi har sider av temaet vi ennå ikke har berørt.»

«Vi er på ein måte med på å stigmatisere ved å ikkje omtale, litt slik det før var når det gjaldt psykisk sjukdom. Vi bør ha respekt for det valet den døde tok, som vedkomade truleg meinte var til det beste totalt sett både for seg sjølv og kanskje også andre.»

«Jeg synes vi kan omtale selvmord som noe som har skjedd, uten nødvendigvis å tenke så mye på "det store samfunnsproblemet".»

«Jeg opplever redaktørenes føringer som svært uklare på dette området.»

«Jeg mener norske medier svikter sin samfunnsoppgave i dag ved å ikke omtale selvmord. Det er en nærmest religiøs etterlevelse av en utdatert regel.»

Jeg kjenner de presseetiske grensene for selvmord, men opplever at mange mellomledere kvier seg for omtale av selvmord selv om det er innenfor det etiske rammeverket.

«Jeg har jobbet med et av de største journalistiske prosjektene rundt selvmord, så jeg kan ikke si at jeg unngår det, men samtidig har jeg en respekt for at det for de nærmeste kan være sårt og vanskelig og at vi må være varsomme av hensynet til dem og til de døde. Selv om noe er vanskelig betyr det ikke, at vi ikke skal lage journalistikk på det.»

«Jeg har i lang tid ønsket en mer åpenhet i mediene om selvmord og tror det er i god stil med den nye generasjonen kommende avislesere som også er vokst opp med en annen åpenhet. Men som utdannet journalist i 2017 kommer man ut til et medielandskap i full radio silence ang. temaet, i hvert fall i de mindre redaksjonene. De nasjonale mediene har ikke hatt den samme munnkurven føler jeg, men det er nok også viktig for lokalsamfunn å kjenne at lokalavisa tar opp emnet.»

«De gangene jeg har skrevet om selvmord har det vært i samråd med de pårørende. Å skrive om selvmord i en kort hendelssak syns jeg er vanskeligere mtp de pårørende og at ikke saken «matcher» alvoret i innholdet.»

«Jeg tror vi trenger litt mer veiledning enn i dag.»

«I dag praktiseres tilbakeholdenhet i det små (notiser, nyhetsmeldinger, løpende dekning av hendelser som kan være både ulykke eller selvmord), mens man i større artikler/innslag ofte går inn i både konkrete historier, metoder og andre sider av selvmordsproblematikken. En eventuell ny formulering bør ikke lages slik at vi i stedet får en forflatning, der selvmordshistorier, metodikk og slikt omtales med letthet og i forbifarten.»

«Hvordan løse problemet med selvmordsforsøk? Altså der vi rykker ut på nødetatoppdrag til noe som kan se ut som en ulykke, men som der og da eller senere viser seg ikke å være det - det hele var en villet handling? Og så overlever vedkommende, som etter all sannsynlighet har vært i en svært vanskelig situasjon, kanskje har store skader etter dette, og vi har omtalt "ulykken" som blålyssak?»

«Et noe uklart punkt om et så vanskelig tema, kan bidra til beslutningsvegring.»

«Det står egentlig bare hva man IKKE kan skrive...»

«De to unngå-formuleringene fører trolig til en unødvendig begrensning av omtalen av selvmord. De kan skape usikkerhet og motstand hos både journalister og redaktører. Viktige saker av samfunnsmessig betydning og viktige offentlige debatter kan gå tapt.»

«Vi hadde et eksempel på dette nylig: Stor aksjon med politi, helse, røde kors, redningshelikopter etc. Aksjonen foregikk synlig for "alle". Politiet sa til oss med en gang at de lette etter en kvinne de trodde

hadde tatt selvmord. Vi endte med å skrive at de lette etter en kvinne, men unnlot å nevne selvmord, og som i eksempelet - ikke mistanke om noe kriminelt etter at hun var funnet.»

Om casen i spm 6: «Denne vanskelige situasjonen har vi vært i flere ganger. Ved å ikke omtale at personen i hele tatt ble funnet skaper blir jo lokalbefolkningen stående igjen som spørsmålstegn.»

«Av og til veit me jo ikkje om det er sjølvord når ein aksjon startar, men når me forstår det, sluttar me som oftast å skriva om det, og det verkar jo veldig rart for lesarane våre. Me får på ein måte ikkje lov å gjera ferdig jobben vår.»

«Vi valgte å lage en podkastserie (i DN) der vi brukte to av episodene på selvmordsforsøk, men da var vi nøye med at personene det gjaldt, i slutten av episoden, fortalte om hvorfor de likevel valgte å leve, og hva som har gjort at de har fått det bedre. Vi har stor tro på Papageno-effekten.»

«Vi snakker ofte om ulike ting her. Vi skal selvsagt ta hensyn til etterlattes ønsker og behov i en sjokksituasjon og være forsiktig med å omtale selvmord i raske nyhetshendelser. Problemet er når vvp også griper inn i dekningen av selvmord som samfunnsproblem og tema i de mer analytiske og granskende delene av journalistikken. Som redaktør og etterlatt etter selvmord kjenner jeg på et stort savn etter informasjon og fokus på selvmord. Analysene av problemstillingen i norsk journalistikk er ofte virkelighetsfjerne og frakoblet det som faktisk skjer i folks liv, og det gjør oss dårligere rustet til å gjøre noe med det. Men det er altså noe annet enn om vi skal skrive «mannen som var savnet tok sitt eget liv ved å skyte seg i skogen» som oppfølger på en savnet-melding.»

«Vi snakker for lite om døden, savnet og livets motbakker generelt.»

«Synes det er feil å ikke omtale store uttrykkinger som handler om personlig tragedie eller psyke.. Vi må finne en måte å omtale det på. Det blir et rart tomrom for publikum når vi ikke omtaler en stor væpnet aksjon.»

«Vi har i den senere tid hatt flere artikler om psykisk helse i avisa Valdres, også om selvmord. Vi har vært mer åpne om selvmord enn noen gang i "Valdres", men det er jo også fordi det har vært så mange tilfeller av det i dalføret. Avisen Valdres ble også kritisert indirekte for ikke å skrive om dette. Det ble rett og slett forventet. Alle tilfellene førte til en endring hos oss, noe annet var ikke mulig skulle vi være en seriøs aktør som tok opp sentrale tema.»

«Selvmord er komplisert, ikke bare på grunn av VVP, men like mye fordi fagfolkene vi konsulterer med er svært uenige. I tillegg mangler det forskning. Werther-effekten er godt kjent, men vi vet mindre om Papageno-effekten. (Altså historier om at det likevel kan gå godt) Den er det forsket mindre på. Vi i pressen bør dekke det som et samfunnsproblem, men ønsker selvfølgelig ikke å bidra til at flere tar sitt liv. NRs veileder og gode rådgivning er viktig. Det er også de mange gode og rystende journalistiske prosjektene som er laget om selvmord i seriøse redaksjoner de siste årene. Det er for enkelt å slå fast at pressen ikke skal omtale metode, slik Vær Varsom-plakaten er formulert i dag. I en del tilfeller er metoden det viktige å fortelle om - som når unge inspirerer hverandre til å sulte ihjel på sosiale medier.»

«På tide å sidestille selvmord med andre dødsfall»

«Kan bidra med en konkret erfaring med en konkret satirisk sketsj som ble kritisert fordi den inneholdt en kjent selvmordsmetode. Erfaringene som jeg og etikkssjef Per Arne Kalbakk gjorde i den sammenhengen belyser ett av problemene med punktet, og også delvis VVP iht humor/satire generelt.» (7-54)

«Jeg synes generelt det er et vanskelig område å jobbe med. Men det største problemet er at politiet som kilde prøver å være vår redaktør ved å holde tilbake viktig informasjon. Vi vet, på bakgrunn av at vi har VVP i ryggmargen, hva som er greit eller ikke greit å publisere.»

Melder seg: «Er generelt for åpenhet om selvmord der det er passende. Men tror det er verdt å tenke på at hvis VVP liberaliseres på dette punktet kan det føre til at selvmord omtales mer av alle medier og at det da kan bli mye, hvis for eksempel flere medier skriver om det samtidig innenfor samme tidsrom. Jeg utdyper gjerne synspunktene mine ved interesse.» (7-101)

«Det er et etterlenget arbeid dere gjør! Sjølmord er fortsatt skambelagt i vår kultur, vi mangler språk for det, og da er media viktig for å bygge broer, ikke lukke dører med en stummende taushet.»

Case? «Bra at dere tar tak i det. Vi/jeg jobber med en serie om selvmord som vi skal kjøre i vår/vinter. Og oppstarten er utsatt pga et ferskt selvmord i nærmiljøet.» (7-120)

OM SMITTEEFFEKT:

«Vi journalister kan ikke vurdere om omtalen vår av selvmord vil føre til «flere selvmordshandlinger».

«Sjølvs har eg skrive om ein som prøvde å ta livet sitt, og vi fortalte om metoden. Trur ikkje fleire fekk lyst til å ta livet av den grunn.»

«...Jeg skulle gjerne visst hva forskningen sier om dette nå før jeg tok stilling til hvordan formuleringen i Vær varsom bør være.»

«Det er rimelig vanskelig å være sikker på hvilke forhold som kan bidra til å utløse andre selvmordshandlinger. Dermed blir det tryggest å unngå all omtale av selvmord.»

«Det er en enorm vegring mot å omtale selvmord og selvmords-metode, av frykt for at det skal utløse nye selvmord. Opplever dette som en temmelig psykotisk ide. Blir som at vi ikke omtaler drap ved skyting, fordi det kan gi andre en ide om å begå drap ved skyting. Resultatet er uholdbart, og også umyndiggjørende overfor dem som har tatt et valg om å drepe seg selv. Ser ingen grunn til å gjøre unntak fra utgangspunktet i VVP, om at vi ikke skal "rapportere om det som skjer", når det som skjer er at noen velger å drepe seg selv.»

«Flere er redde for å skrive om selvmord i frykt for smitteeffekt, men det er ikke det å skrive om selvmord i seg selv som utløser flere selvmordshandlinger men MÅTEN man gjør det på. Jeg tror det er viktig og en del av pressens samfunnsoppdrag å omtale selvmord. Det tar liv av så mange nordmenn hvert år og samfunnet har ikke noe å vinne på at dette forblir tabu eller udekket av pressen. Paragrafen slik den er i dag fremstår utdatert, vi trenger en ny formulering som kan gi gode råd og føringer så man omtaler selvmord med kunnskap og etisk bevissthet.»

«Det er umulig å si hva som er «andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmordshandlinger». Man bør være varsom med å omtale metode, men jeg tror mange journalister tror at ved å omtale selvmord utløser man et ras av folk som tar livet sitt. Dette stemmer neppe. Ved å unngå å opplyse om at en person har tatt livet sitt ved eks brå bortgang bidrar pressen til å stigmatisere og mystifisere et stort samfunnsproblem. Vil gi NRKs artikkel om selvmord i Valdres ros for å gjøre det lettere å snakke om selvmordstanker. Selvmord krever flere liv årlig enn drepte i trafikken, å ha slike tanker er ikke helt uvanlig blant folk som sliter. Vi journalister må være varsomme, men etter mitt syn er paragrafen utydelig og noe utdatert.»

«Stol på forskerne når det gjelder omtale av selvmord! Det er forferdelig hvis vi som journalister blir pålagt å omtale hendelser på en måte som skaper smitteeffekter og flere selvmord i samfunnet.»

«All kommunikasjon/medieomtale har ulike effekter, både positive og negative. Det oppleves som litt rart å ha et eget punkt om selvmord for å "hindre smitteeffekter", mens man ikke har det om for eksempel terror, hvor smitteeffekten åpenbart er mye større og mye farligere.»

KONKRETE FORSLAG TIL ENDRING AV 4.9

«Unngå omtale som ikke er i tråd med de pårørendes ønske.»

«Selvmord omtales gjerne i omskrevne vendinger, som "valgte å forlate oss". Hovedfokus for en omtale bør være hvordan omtale innvirker på de etterlatte. Det kan formuleres i et vv-punkt»

«Jeg synes punktet bør skille mellom nyhetssaker om selvmord, f eks folk som tar livet sitt ved å hoppe fra broer osv, og grundige saker som beskriver selvmord som et samfunnsproblem. For sistnevnte type saker er det viktig at vi skriver, gjene med case, selv om det ikke er nødvendig å beskrive metode. Og punktet slik det er i dag skaper unødvendig usikkerhet om dette.»

«Formulering er tydelig, men jeg er uenig i at selvmord kun bør omtales for å oppfylle allmenne informasjonsbehov. Det gjør terskelen høy for enkelttilfeller og fører til at det allmenne informasjonsbehovet ikke blir dekket. Setning to bør strykes.»

«Det burde endres til å bli en mer oppfordrende paragraf, altså snu på den, slik at det f eks står: man kan omtale selvmord, hvis det ikke er tungtveiende grunner til ikke å gjøre det.»

«4.9 bør fjernes, da samme aktsomhet som i kriminalsaker, ulykker og sensitivt helsestoff er gjeldende. Forskning knyttet til omtale av selvmord er sprikende og gir ikke noen fasit for hvordan pressen skal forholde seg.»

«Ordlyden om å være varsomme med å omtale metode bør beholdes, men ordlyden "unngå omtale" bør endres. Formuleringen bør være slik at det fremgår at samfunnsproblemet selvmord kan og bør omtales, så lenge det gjøres varsomt og respektfullt.»

«Setningen "Unngå omtale som ikke er nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonsbehov" bør skrives om til "Unngå omtale som ikke er i tråd med de pårørendes ønske" eller noe sånt. Åpenhet rundt temaet bør ikke i seg selv være farlig, men metode osv må gjerne forbli et tema som ikke får oppmerksomhet.»

«Punktet om metode bør opprettholdes, men ellers er tiden godt moden for en større åpenhet rundt selvmord i media. Media må speile samtiden vi lever i ettersom åpenheten rundt selvmord i samfunnet er mye større enn tidligere.»

«Synes formuleringen «en villet handling» er tilfredsstillende.»

KRITIKK AV UNDERSØKELSEN/PROSESSEN

«Jeg synes disse spørsmålene er ledende og uklare. Det fremstår som om målet er å myke opp paragrafen. At man har bestemt seg for at paragrafen bidrar til mindre omtale av selvmord. Hva om man mener at paragrafen må strammes inn? At det allerede er for mye omtale og føleri rundt dette? Hva med forskningsbaserte argumenter?»

(til spm 4)

«Spørsmål e er en selvfølgelighet og fremstår som ledende. Spørsmålet er HVORDAN selvmord skal omtales. Og hvordan man vekter individuelle historier opp mot samfunnsproblemet.»

«Jeg er ikke nødvendigvis enig i at alle selvmord utgjør et samfunnsproblem. Formuleringen virker moraliserende overfor dem som velger vekk livet.

Jeg er urolig av at dette tas opp tilsynelatende uten at fagkunnskap om selvmord er innhentet. Dette må fagfolk avgjøre, ikke pressen.» (7-85)